

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ НА УРОКАХ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА

Мергенбаева С.Р.

Аспирант Кыргызской государственной академии физической культуры и спорта им. Б.Турусбекова, г. Бишкек, Кыргызская Республика saltanatmergenbaeva999@gmail.com

Аннотация. Процесс формирования мотивационной сферы деятельности школьника управляем, и у каждого ученика можно развить положительную, устойчивую мотивацию к учебной деятельности. Задача педагога состоит в том, чтобы усиливать мотивы, подталкивающие ребенка к учебному процессу. Поэтому актуальна задача формирования полноценной учебной мотивации, необходима целенаправленная, специально - организованная работа.

Ключевые..слова: мотивация, кыргызский язык, учебная мотивация, достижения, мотивационный этап урока, принципы обучения.

КЫРГЫЗ ТИЛИ САБАГЫНДА ОКУУ МОТИВАЦИЯСЫН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ЖОЛДОРУ

Мергенбаева С.Р.

Б.Турусбеков ат.Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын аспиранты, Бишкек ш., Кыргыз Республикасы saltanatmergenbaeva999@gmail.com

Аннотация. Окуучунун иш-аракетинин мотивациялык чөйрөсүн калыптандыруу процесси башкарылуучу болуп саналат жана ар бир окуучу окуу ишмердүүлүгүнө позитивдүү, туруктуу мотивацияны өнүктүрө алат. Мугалимдин милдети – баланы окуу процессине түрткөн мотивдерди бекемдөө. Демек, толук кандуу тарбиялык мотивацияны калыптандыруу милдети актуалдуу, максаттуу, атайын уюштурулган иштер керек.

Ачык сөздөр: мотивация, кыргыз тили, билим берүү мотивациясы, жетишкендиктер, сабактын мотивациялык этабы, окутуу принциптери.

WAYS OF FORMATION OF EDUCATIONAL MOTIVATION AT THE LESSONS OF THE KYRGYZ LANGUAGE

Mergenbaeva S.R.

Postgraduate student of Kyrgyz State Academy of Physical Culture and Sports named after B.Turusbekov, Bishkek, Kyrgyz Republic saltanatmergenbaeva999@gmail.com

Abstract. The process of formation of the motivational sphere of the student's activity is controllable, and each student can develop a positive, sustainable motivation for learning activities. The task of the teacher is to strengthen the motives that push the child to the learning process. Therefore, the task of forming a full-fledged educational motivation is relevant, purposeful, specially organized work is needed.

Keywords: motivation, Kyrgyz language, educational motivation, achievements, motivational stage of the lesson, teaching principles.

Изилдөөнүн актуалдуулугу.

Заманбап коомдун милдети - маалыматтын эбегейсиз көлөмүн көтөрө алган, аны талдап, маанилүүсүн таба алган, ойчул, чыгармачыл инсанды тарбиялоо. Бул интеллектуалдык деңгээлин жогорулатууну гана билдирбестен, инсандын психикалык түзүлүштөрүнүн бүтүндөй комплексин, анын ичинде мотивация сыяктуу маанилүү компонентти да эске алуу дегенди билдирет.

Кыргыз тилин окутуунун методикасында окуу мотивациясын калыптандыруу проблемасына тиешелүү айрым гана аспектилер каралган. Ошентип, ар кайсы мезгилде көптөгөн методисттер өз изилдөөлөрүндө окуучулардын кыргыз тили сабагына кызыгуусун арттыруу маселесине өзгөчө көңүл бурушкан.

Мотивация маселеси ата мекендик да, чет өлкөлүк да педагогикалык практиканын негизги көйгөйлөрүнүн бири болуп саналат. Анын мааниси адамдын иш-аракетинин булактарына түрткү берүүчү күчтөрүн, жүрүм-турумун, талдоо менен байланышкан. Кыргыз тили сабагында окуу мотивациясын калыптандыруу маселеси бүгүнкү күндө эң актуалдуу көйгөйлөрдүн бири болуп саналат, аны чечүү бир катар дидактикалык, психологиялык, методологиялык жана лингвистикалык изилдөөлөрдү талап кылат.

Ч.Рыспаева белгилегендей, ар бир мамлекеттин мамлекетинин жана билим берүү системасынын алдында жеке даярдыкты, тагыраак айтканда, коомдук тажрыйбаны өздөштүрүү каалоосун, өмүр бою үйрөнүү жөндөмүн калыптандыруу милдети турат. Мындай даярдык баланын мектепте билим алуу мезгилинде анын билим берүү ишмердүүлүгүнүн процессинде калыптанышы керек, ал мугалимдин позитивдүү, дем берүүчү позитивдүү мотивациясына негизделген [3].

Ал эми заманбап мектептин мугалими класста окуу процессин мүмкүн болушунча мыкты уюштуруу үчүн окуу ишинин мотивдерин классификациялоо жөнүндө маалыматка ээ болушу керек. Мындан тышкары, мугалим ар бир окуучунун мектептеги мотивациясынын деңгээлин аныктоо үчүн диагноз коюшу керек [4].

Мотивдер төмөнкүлөргө бөлүнөт:

- өздөштүрүү (жаны билимдерди өздөштүрүү, билим алуунун жолдору, өз алдынча билим алууга көңүл буруу)
- социалдык (окуунун маанилүүлүгүн түшүнүү, курдаштары, мугалим менен байланышка умтулуу)

Заманбап мектепте окуу мотивациясын өнүктүрүү технологиясы жетишкендик мотивин өнүктүрүүгө негизделген. Бул ыкма атайын окуу программасын түзүүнү гана эмес, класста мугалим менен окуучунун кызматташуусунун өзгөчө стилин да камтыйт. Чындыгында, жетишкендик мотивациясын калыптандыруу боюнча мугалимдин бардык иштерин төмөнкү пункттарга чейин кыскартууга болот:

- талаптардын реалдуу деңгээлине багыттоо;

- жоопкерчилик сезимин өнүктүрүү;

- позитивдүү өзүн-өзү сыйлоо сезимин калыптандыруу аркылуу окуучунун өзүнө болгон ишенимин колдоо.

Мотивация – бул бизди талыкпай эмгектенүүгө үндөгөн стимул, башкача айтканда аракет кылууга түрткү берет. Демек, стимул мугалимдин активдүүлүгүнүн фактору болуп саналат. Аталышынын өзү эле "стимулдаштыруунун жана мотивациялоонун ыкмалары" мугалим менен окуучулардын иш-аракеттеринин биримдигин: мугалимдин стимулдарын жана окуучулардын мотивациясынын өзгөрүшүн чагылдырат [2].

Изилдөөнүн максаты. Окуучунун мотивациясын жогорулатуу үчүн окуу иш-чараларын уюштуруунун жана ишке ашыруунун бардык ыкмаларын колдонуу зарыл:

оозеки

көрсөтмөлүүлүк (визуалдык) жана практикалык методдор

репродуктивдүү жана издөө ыкмалары

мугалимдин жетекчилиги астында өз алдынча окуу жана иштөө ыкмалары.

1. Аңгеме, лекция, баарлашуу окуучуга окуунун социалдык да, жеке жагынан да - каалаган кесипке ээ болуу, коомдогу активдүү социалдык жана маданий жашоо үчүн маанилүүлүгүн көрсөтүүгө мүмкүндүк берет.

2. Окуучуларды изилдөөчү темаларга кызыгуусун арттырган, көрсөтмөлүүлүктүн белгилүү таасири чарчоону жеңүүгө мүмкүндүк берген жаңы күчтөрдү ачып берет. Сабакта мугалимдин милдети – таанып билүү кырдаалды түзүү аркылуу, ой жүгүртүүсүн өрчүтүү.

3. Көйгөйдү-издөө ыкмалары, көйгөйлүү кырдаалдар, мектеп окуучулары үчүн реалдуу окуу мүмкүнчүлүктөрүнүн зонасында, болгон учурда баалуу стимулдаштыруучу эффектке ээ, б.а. өзүн-өзү чечүү үчүн оптималдуу. Мында окуучулардын окуу активдүүлүгүнүн мотиви болуп маселени чечүүгө умтулуу болуп саналат [6].

Бул окуу материалынын көйгөйлүү баяндалышы, ошондой эле окуучулардын изденүү жана изилдөө ишмердүүлүгүн уюштуруу болуп саналат. Бул ыкмалар окуу материалынын өзүнө, жалпы таанып-билүү иш-аракеттеринин методдоруна, терең кызыгууну жаратып, окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнө, позитивдүү мотивацияны түзүүгө өбөлгө түзөт.

4. Мектеп окуучулары билим берүү процессине өз алдынча иштөөнүн элементтерин киргизүү менен дайыма шыктанышат, эгерде аларда аны ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн алардын тажрыйбалары, билими жетиштүү болсо. Бул учурда окуучуларда тапшырманы туура аткарууга стимул пайда болот.

5. Окуучулардын кыргыз тилин үйрөнүүгө болгон кызыгуусун арттыруу, материалды жакшы өздөштүрүү үчүн негизги конспектилер жана окууну уюштуруунун башка стандарттуу эмес формалары колдонулат: дидактикалык оюндар, лингвистикалык жомоктор, орфографиялык алгоритмдердин жыйындысы, пунктуация, морфология жана синтаксис. Мугалимдин көңүлү сабактын эффективдүүлүгүн жогорулатуунун резервдерин издөөгө багытталган. Мугалимдин чыгармачылык менен иштөөсүндө, билим берүүнүн салттуу эмес формаларын колдонуу, атактуу мугалимдердин – новаторлордун тажрыйбасына таянууга мүмкүнчүлүгү бар [5].

Окуу ишинин ийгилиги анын эмнеге багытталганына, окуучулар кандай максаттарга жетишүүгө, бул максаттар материалды өздөштүрүү үчүн багытталгандыгына жараша болот.

Ар кандай теманы изилдөө 3 этаптан турат:

мотивациялоочу;

оперативдүү-өздөштүрүү;

чагылдыруучу-баалоочу.

Мотивациялоочу этап – программанын бул бөлүмүн окуучулар эмнеге жана эмне үчүн билиши керек, бул иштин негизги тарбиялык милдети эмнеде экенин билдирүүчү маалымат.

Бул этап адатта үч окуу иш-чараларынан турат:

1. Алдыда боло турган теманын мазмуну менен тааныштырган окуу-проблемалык кырдаалды түзүү төмөнкү ыкмалардын жардамы менен ишке ашырылат: а) сабак үчүн материал окуучуларга ушул теманы изилдөө менен гана чечиле турган тапшырма коюу (мисалы, сабактын теориялык материалын окуу менен сүйлөмдө жетишпеген тыныш белгилерин коюу).

б) сунушталган теманын теориялык жана практикалык мааниси жөнүндө мугалимдин баяндоосу (мисалы, ой жүгүртүү тексттерин иштөө, бизге эмне үчүн керек экенин түшүнүү)

в) мурунку окуучулар менен бул маселе кандайча чечилгендиги жөнүндө баяндоо.

2. Проблемалык кырдаалды талкуулоонун натыйжасында негизги тарбиялык милдетти түзүү. Бул тапшырма окуучулардын сабактагы активдүүлүгүнүн максаты болуп саналат. Мисалы, кыскача билдирүү жазганды үйрөнүү.

3. Бул теманы үйрөнүү мүмкүнчүлүктөрүндө өзүн-өзү башкаруу жана өзүн-өзү баалоо маселелерин кароо.

Операциялык-өздөштүрүү этап. Бул окуу объектилерин моделдештирүү, башкача айтканда, эффективдүү ыкмаларды, методдорду, формаларды жана каражаттарды колдонуу менен материалды изилдөө этабы [1].

Мисалы, өз алдынча иштөө ыкмалары:

тексттин мааниси боюнча иштетүү, окуу материалын бекемдөө, баштапкы идеяларды, принциптерди бөлүү;

окуу маданиятынын жана угуу маданиятынын ыкмалары;

рационалдуу жазуу ыкмалары (план, тезис, конспект, көмөкчү реферат, рецензия, реферат, китеп менен иштөө ыкмасы);

жаттоо ыкмалары (окуу материалын структуралаштыруу);

көңүл буруу ыкмалары (өзүн-өзү башкаруу, өз ишин этап-этабы менен текшерүү);

кошумча маалыматты издөө ыкмалары (каталогдор, маалымдамалар, сөздүктөр, энциклопедиялар менен иштөө);

Рефлексиялык-баалоо баскычы. Бул алардын ишмердигине акыркы талдоо, ага баа берүү жөндөмдүүлүгү. Окуучулар өз ишмердүүлүгүн баалоо жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу керек, ошондуктан теманы изилдөө үчүн өзүн-өзү көзөмөлдөө жана алдыдагы иш-аракеттерге өзүн-өзү баалоо маанилүү. Иш окуучулардын жасаган иштеринен эмоционалдык канааттануу сезимин, кыйынчылыктарды жеңип чыгуунун кубанычын, жаңы жана кызыктуу нерсени үйрөнүү бакытын сезе тургандай уюштурулат. Ошентип, аларда келечекте мындай сезимдерди башынан өткөрүүгө багыт калыптанат, бул чыгармачылыкка, таанып-билүүгө, өз алдынча иштөөгө болгон муктаждыктын пайда болушуна, башкача айтканда, окуу ишмердүүлүгүнө оң туруктуу мотивациянын пайда болушуна алып келет.

Тажрыйба көрсөткөндөй, окуучулардын иш-аракетинде мотивациялык чөйрөсүнүн даярдыксыз калыптанышы менен алардын көбүндө натыйжалуу окуу үчүн зарыл болгон мотивдер түзүлбөйт. Башкача айтканда мотивациясы жок мугалим окуучуларына мотивация бер албайт. Демек, мектеп жана мугалимдер окуучулардын иш-аракетинин мотивациялык чөйрөсүн калыптандыруу процессин өз көзөмөлүнө алышы керек [7].

Корутундулар.

Окуучунун өзүн-өзү баалоо, өз ишин контролдоо жөндөмүн өнүктүрүү үчүн, өз ара текшерүүнүн жана өз ара баа берүүнүн, ар кандай формаларын колдонуу, ой жүгүртүү үчүн тапшырмаларды берүү, бул туура жана негиздүү мамилени калыптандыруу. Окуу процессинде шарттарды түзүү, керектөөлөрдү калыптандыруу, тарбиялык иштерди уюштуруу, аны кармап турууга түрткү берүү, абдан маанилүү.

Окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнө оң туруктуу мотивацияны калыптандыруунун ар кандай жолдору бар, эң негизгиси туура жолду табуу. Мындай мотивацияны калыптандыруу үчүн бир жолду эмес, белгилүү бир системадагы, комплекстеги бардык жолдорду колдонуу керек, анткени алардын бири да өз алдынча,

башкаларсыз бардык окуучулардын мотивациясын калыптандырууда чечүүчү роль ойной албайт.

Бул жолдордун бардыгы биргелешип, кыргыз тили сабагында зарыл болгон мотивацияны калыптандыруунун жетишээрлик натыйжалуу каражаты болуп саналат. Позитивдүү мотивация сабактын ийгиликтүү өтүшүнүн негизи, ар бир окуучуну сабакта өзүн-өзү ишке ашырууга үндөө, сабакка болгон кызыгууну калыптандыруучу негизги кыймылдаткыч күч. Мына ошондо билим жана аны менен байланышкан ар кандай иш-аракет адамдын тынымсыз өзүн-өзү тарбиялоого жана өзүн-өзү өркүндөтүүгө болгон муктаждыгына айланат.

АДАБИЯТТАР:

1. **Чирков В.И.** Мотивация учебной деятельности.-Ярославль, 1991.-98с.
2. **Задонская Э.** Мотивация учения как основа прочных знаний // Управление школой. - 2005.- №2. с. 56-61
3. **Рыспаева Ч.К.** Теоретические основы формирования профессиональной мотивации будущего учителя/ Ч.К.Рыспаева // Наука и инновационные технологии. -2021.- №1(18)-С.194-199
4. **Рыспаева Ч. К.** Связь психолого-педагогического сопровождения и информационных технологий в диагностике учебной мотивации/ Ч.К.Рыспаева // Наука и инновационные технологии. – 2018.- №4/ (9). - С.213-217
5. **Маркова А.К.** Формирование интереса к учению у учащихся. , 2000, 175 с.
6. **Липина А.Б.** «Педагогические методы и приёмы мотивации учащихся» 2012 г.
7. **Рыспаева Ч.К.** Факторы формирования мотивации учебной деятельности у младших школьников //Международный академический журнал “Web of Scholar”, №6(15), Киев, 2017,-С.71-74